

Ko krije, a ko otkriva korupciju u Srbiji?

Vuk Z. Cvijić, novinar NIN-a
foto Mitar Miltrović

Otkrića o korupciji u Srbiji objavljuju samo retki profesionalni mediji. Oni su zato izloženi stalnim kordiniranim verbalnim napadima koje predstavnici vlasti sprovode direktno i preko medija pod njihovom kontrolom. Istovremeno, institucije koje bi morale da budu nezavisne, uglavnom su samo nemi posmatrači ove, već ustaljene matrice. A kada u retkim slučajevima reaguju, to je onda uglavnom u cilju zaštite pojedinaca iz vlasti na čiju je korupciju ukazano.

Brojne činjenice govore da korupcija u Srbiji nije samo tamo gde sistem loše ili uopšte ne funkcioniše, već je ona postala sistem. Činjenice ukazuju i da vlast profesionalne medije i novinare koji izveštavaju o korupciji doživljava kao neprijatelje.

Istraga u slučaju spaljivanja kuće novinara Milana Jovanovića, koji se sa suprugom u poslednjem trenutku sklonio od požara, pokrenuta je tek nakon što je to zahtevano na masovnim građanskim protestima i nakon reakcija međunarodne zajednice. Zvanični postupak, u kome je optužen lokalni funkcioner vladajućeg SNS-a Dragoljub Simonović, retko je interesantan za televizije sa nacionalnom frekvencijom i brojne tabloide, koji su svi pod kontrolom vlasti. I kada objave izveštaje, oni su zapravo "spin" vlasti u kojem se razlog napada na novinara Jovanovića uopšte ne spominje i tako je za veći deo srpske javnosti ostao nepoznat. Jovanović je pisao o korupciji prilikom plaćenog, a neizgrađenog gasovoda u beogradskoj opštini Grocka gde je živeo, a na čijem čelu je bio Simonović. Jovanović je u svojim tekstovima opisivao ulogu u svemu tome predsednika te opštine, sada optuženog. Ukazivao je da se slično dešava i prilikom izgradnje gasovoda i u drugim mestima Srbije. Pisao je i o ulozi firme Milenijum tim koja inače dobija značajne državne poslove, poput ugovora za izgradnju spornog "Beograda na vodi".

Da je ćutanje institucija nekada čak i bolje nego kada reaguju, svedoči slučaj uzbunjivača iz državne fabrike oružja Krušik Aleksandra Obradovića. Ovaj savestan radnik je profesionalnim medijima dostavio dokumenta o korupciji u fabrici, i potom bio izložen progonu baš od onih institucija koje bi trebalo da ga štite. Prvo je tajno uhapšen na poslu i to na način koji je zastrašio sve druge radnike Krušika. Po njega, kao da se radi o šefu mafije ili vodi teorista, došli su specijalci i inspektori policije, kao i agenti tajne službe - Bezbednosno informativne agencije (BIA).

Za javnost su hapšenje i pokrenuti postupak protiv njega ostali nepoznati dok nedeljnik NIN nije to objavio. Građani su reagovali i organizovali proteste ispred centralnog zatvora u Beogradu. Odmah nakon toga, dva suda u Beogradu, koji pre toga nedeljama nisu odlučivali o zahtevu da se Obradovića pusti iz pritvora, u jednom danu su odlučili da se on brani sa slobode. Profesionalni mediji nastavili su da otkrivaju činjenice vezane za korupciju u Krušiku. Naime, dokumenta su otkrivala da su privatna preduzeća čiji su vlasnici povezani sa vlašću, kao što su GIM za koje je posredovao sada pokojni Branko Stefanović, otac doskorašnjeg ministra policije, a sada ministra odbrane Nebojše Stefanovića, i firme finansijera SNS Slobodna Tešića, kupovale mine u Krušiku po povlašćenim cenama u odnosu na druge kupce.

Predstavnici vlasti, počev od samog predsednika Srbije Alksandra Vučića, optuživali su Obradovića da je "špijun" iako za to nije bio ni okrivljen u tajnom postupku. Obradović je okrivljen za odavanje službene tajne, što je u srpskim sudovima veoma redak postupak. Vredali su čak i članove njegove porodice. Te brutalne izjave posle su razrađivali tabloidi u štampanom izdanju i sa nacionalnim frekvencijama. Međutim, profesionalni mediji nisu odustajali od toga da istražuju slučaj Krušik iz koga su proizašla mnoga druga otkrića. Tako je, na primer, krajem prošle godine NIN objavio fotografije na kojima se vidi da je firma GIM, za koju je posredovao otac ministra policije, upravo u tom ministarstvu skladištila malokalibarsko oružje. Na pitanje NIN-a upućeno Ministarstvu policije (unutrašnjih poslova) o tom oružju - do danas nije stigao odgovor. NIN nije dobio ni posle osam meseci odgovor za drugu istraživačku priču od rukovodstva PIO fonda, kada je objavio dokumenta koja otkrivaju da je ovaj Fond prodao banjska odmarališta za neuobičajeno male cene firmama koje vode članovi SNS-a.

Nažalost, postala je praksa da institucije, a nekada i sama Vlada, odbijaju da postupe i po Zakonu o dostupnosti informacija od javnog značaja i dostave novinarima dokumenta koja su tražili. Iako je prošlo skoro 15 meseci od hapšenja, uzbunjivač Obradović nije optužen, a tužilaštvo odbija da njegovom advokatu dostavi dokaze.

S druge strane, BIA i Vojna obaveštajna agencija, od kojih je Tužilaštvo za organizovani kriminal zatražilo da prikupe informacije o poslovanju Krušika, još to nisu uradili. Teško je očekivati da će BIA i VBA istražiti to do kraja. Naime, NIN je otkrio da je direktor VBA Đuro Jovanić bio i predsednik Upravnog odbora Srpske banke, koja je Krušiku odobrala kredite dok su mu privatni trgovci oružjem dugovali novac. Takođe, BIA je dobila od Krušika, kome je račun u blokadi od 2015. do danas, dve donacije 2018, neposredno pre nego što se ta fabrika ponovo zadužila kod Srpske banke. Ovo su bile teme samo za retke profesionalne medije.

O tome kako prolaze uzbunjivači svedoči i slučaj dvojice policajaca Milana Dumanovića i Mladena Trbovića koji su ukazali da su na nezakonit način poslati u Srebrenicu prilikom odlaska predsednika Vučića na godišnjicu pomena žrtvama zločina. Oni su podneli krivičnu prijavu protiv svojih nadređenih. Umesto da se ispita njihova prijava oni su, kako je utvrdila Kancelarija zaštitnika građana, nezakonito uhapšeni. U toj kancelariji od tada ne radi ni taj zaštitnik ni njegov zamenik koji je sačinio izveštaj o nezakonitom hapšenju dvojice policajaca. Sud je suđenje dvojici policajaca zatvorio za javnost, a ministar Stefanović potpisao odluku da podređene iz policije nije oslobodio čuvanja službene tajne. Tako je i za sud na zatvorenom suđenju ostala tajna kako se angažuju policajci iz tajne pratnje. Izostanak adekvatne reakcije tužilaštva bio je i po prijavi policajca Dejana Tripkovića. On je naveo da su u kabinetu ministra Stefanovića, gde je radio, organizovana tajna i nezakonita pratnja opozicionih političara, javnih ličnosti i novinara i priložio dokaze koji nisu proveravani. O ovim slučajevima su izveštvali samo profesionalni mediji, a režimski su napadali policajce i nisu spominjali njihove optužbe za nezakonitosti.

Po istoj matrici, u slučajevima otkrivanja korupcije sve se odvija i kada profesionalni novinari objave dokaze koji povezuju predstavnike vlasti i državne institucije sa organizovanim kriminalom koji ide pod ruku sa korupcijom. Kordinisano se napadaju čak i veoma retki tužioci i policajci koji istražavaju u istragama protiv mafije. Jedan sajt, koji je bio registrovan na advokate iz Švajcarske Stanka Subotića Caneta, u tom trenutku optuženog da je vodio kriminalnu grupu koja je krajem prošlog veka švercovala cigarete, objavio je fotografiju iz elektronske evidencije ličnih dokumenta svih građana Srbije i to baš zamenika tužioca za organizovani kriminal Saše Ivanića. Ovaj tužilac je vodio istragu upravo protiv Subotića. Sporni sajt je u tekstovima koji su pratili fotografiju napadao tužioca i branio one protiv kojih je on vodio postupke – Subotića i Darka Šarića, koji je optužen za krijumčarenje 5,7 tona kokaina iz Južne Amerike u Evropu. Tadašnji poverenik za informacije Rodoljub Šabić, koji je bio česta meta verbalnih napada pripadnika SNS-a, utvrdio je da je neko iz BIA nezakonito uzeo fotografiju tužioca iz elektronske evidencije ličnih dokumenata i podneo je prijavu. Iz BIA su odgovorili da mnogi od njih imaju pristup toj evidenciji i da ne mogu tačno da utvrde ko ju je zloupotrebio.

Odsustvo istraga je primetno i u slučajevima hulignskih kriminalnih navijačkih grupa. Profesionalni novinari identifikovali su neke od pripadnika ovih grupa na inauguraciji predsednika Vučića 2017. u njegovom neformalnom obezbeđenju. To obezbeđenje, koje su činili krupni momci iz SNS-a i huliganskih grupa, fizički je napalo pojedine novinare, fotoreportere i građane koji su tada protestovali protiv Vučića. Ovi napadi su čak i zabeleženi video kamerama, ali tužilaštvo nije pokrenulo postupak. Pripadnici istih ovih huliganskih grupa su identifikovani i među onima koji su u vreme nedavnog policijskog časa uvednog u vreme pandemije virusa korone dovozili ozvučenje sa kojeg su, uz paljenje bakli sa krovova zgrada, puštali uvredljivu pesmu protiv opozicionog lidera Dragana Đilasa. To je bio odgovor vladajuće SNS na protest građana koji su nezadovoljstvo postupanjem vlasti u vreme pandemije iskazivali lupanjem u šerpe iz svojih stanova. Na ovakvu reakciju vlasti je sa govornice u Skupštini Srbije pozvao poslanik SNS-a Vladimir Đukanović, tada član Odbora za bezbednost. Đukanović je poslanik i u novom sazivu, i tako je zaštićen imunitetom. Istovremeno je advokat jednog bivšeg komandanta policije koji je optužen u slučaju Jovanjica – otkrivanju plantaže marihuane koja je, prema optužnici, jedna od najvećih u Evropi. Taj slučaj je izazvao dosta sumnji o poveznosti pojedinih pripadnika vlasti sa optuženima za proizvodnju marihuane. Te sumnje nisu razjašnjene, kao što šest meseci kasnije policija nije otkrila ko su huligani koji su u vreme policijskog časa palili baklje na krovovima zgrada. Nikada nije povedena čak ni istraga povodom informacija koje je izneo u intervju za NIN i KRIK nekadašnji šef Uprave kriminalističke policije Rodoljub Milović. On je, pozivajući se na dokumenta, optužio ministra zdravlja Zlatibora Lončara za poveznost za pripadnicima zloglasnog zemunskog klana (osuđeni za ubistvo premijera Zorana Đinđića) i grupom Darka Šarića.

Predstavnici vlasti i njima bliski tabloidi su posle svake otkrivene afe-re samo pojačali napade na profesionalne novinare. Slučaj KRIK-a i njihovog urednika Stevana Dojčinovića, koji su tužili tabloid Informer zbog objavljivanja uvredljivih neistina, otkriva kordinisanost tih napada. Naime, u odgovoru na tužbu Informer je naveo da su neke podatke dobili iz BIA. Sud je prihvatio tužbu KRIK-a da je Informer objavljivao očigledne uvredljive neistine, ali nije povedena istraga o povezanosti tabloida i BIA.

Tabloidi, koje vlast finansira iz budžeta lokalnih samouprava preko projekta za navodne profesionalne medije, drže daleko od šire javnosti sve izveštaje relevantnih međunarodnih institucija o problemima sa korupcijom i organizovanim kriminalom. Ne prenose ni delove izveštaja Evropske Unije koji govore o tim problemima iako zvanična Srbija formalno teži evropskom članstvu, ali, po svemu sudeći, ne i suštinski.

Režimski tabloidi ne samo da ne prenose takve informacije od značaja za građane, već konstantno šire antievropsku propagandu. Kada profesionalni novinari postave pitanja srpskim zvaničnicima o korupciji i međunarodnim izveštajima koji govore o tome, što je moguće samo na konferencijama za novinare, umesto odgovora bivaju optuženi da rade za "tajkunske" i "izdajničke" medije.

Neretko na samim konferencijama "kolege" iz režimskih medija pokušavaju da nadglasaju profesionalne novinare koji postavljaju pitanja i verbalno ih napadaju.

U Srbiji tako jedino hrabri uzbunjivači i retki profesionalni novinari istražuju povezanost pripadnika vlasti sa korupcijom i organizovanim kriminalom. Nažalost, ti uzbunjivači i novinari su kordinirano napadani od strane vlasti, kao i medija i institucija pod njihovom kontrolom. Javnost im je jedina zaštita.